

3) Dr C. C. de Bruin: *De Statenbijbel en zijn voorgangers*, Leiden 1937. „De bijbel van Deux-aes is na 1637 niet meer ter perse gelegd, terwijl in de twintig jaren tusschen 1637 en 1657 eenige honderden uitgaven van de Statenvertaling, in allerlei formaten, met en zonder kantteekeningen, verschenen. Wanneer men weet, dat elke editie een oplage had, naargelang het formaat, van 1500 à 3000 exemplaren, dan mag men veilig aannemen, dat in het laatstgenoemd jaar elk Gereformeerd gezin den nieuwen bijbel gebruikte.”

De prijs van „27 gul. 'tstück” noemt Dr Bruin op p. 317.

4) Men zie de voorrede op Kuypers editie van Corsmans vertaling van de Institutie van Calvijn.

5) Dr G. Keizer: *De Afscheiding van 1834*; Kok, Kampen, p. 177.

6) Zie over hem het genoemde werk van Dr Keizer, p. 45 v.v., p. 68, 73.

7) Zie zijn: *Leervrijheid of Kerkbewustzijn?*

Naar aanleiding van een Protest van Ouderlingen te Parijs; 's Gravenhage, H. J. Gerretsen, 1864; p. 13.

Groen schrijft later nog over zijn vriend „Zijn er in Nederland velen welligt aan wie zelfs de naam van *Wormser* onbekend is?

Een deurwaarder bij de regtbank te Amsterdam.

Een Christen, wiens vriendschap en voorlichting ik, als een der uitnemendste voorregten die mij te beurt gevallen zijn, herdenk. Van wien da Costa, in de krisis van 1855, schreef: „Wat voortreffelijke kop en wat karakter daarbij! Ware ik koning of minister, hij bleef geen half uur langer deurwaarder”.

Een man, wiens invloed, door geschrift en wandel, ter handhaving van den *christelijk-protestantschen* volksgeest, en onberekenbaar en (althans bij vele magtigen en edelen en wijzen naar de wereld) onopgemerkt is geweest.

Wormser was een geloovig Christen en een man van uitstekende begaafdheid. Hij had een geopend oog niet slechts, maar een scherpen en ruimen blik voor onzen geheelen kerkelijken en maatschappelijken toestand. Niemand welligt heeft hem geëvenaard in het algemeen verstaanbaar maken van het Christelijk-historisch beginsel, toepasselijk op Kerk, Staat en School. Zijne vlugschriften, wier invloed niet gering was, hebben blijvende waardij.

Gezond zielevoedsel en vaste spijs! Wie liefst oppervlakkigheid begeert legge ze terzij. Voor hem zijn ze te diep. Maar het is hier, als in de goudmijn; hoe dieper men graaft, hoe meer de arbeid beloond wordt. *Wormser* zelf levert telkens het bewijs dat „de diepte der waarheid in de hoogst mogelijke eenvoudigheid ligt.”

Diepzinnig en helder te gelijk, is hij, ook waar niet alles onder ieders bereik valt, verstaanbaar en leerrijk; in christelijken kring *stichtelijk* en *populair*.”

Nederlandsche Gedachten V; pag. 97; *Brieven van J. A. Wormser* I. p. V, VI.